

Asia: VN/33943/2025

Hallituksen esityksen luonnos laeiksi yliopistolain, ammattikorkeakoululain, opintotukilain 4 §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta (tutkinto avoimena korkeakouluopetuksena)

Lausunnonantajan lausunto

Yleinen näkemyksenne esityksestä sekä tiivistelmä lausuntonne pääkohdista

JHL vastustaa esitettyä avoimen korkeakouluopetuksen tutkinnonanto-oikeutta ja esittää sen perumista. Esitys merkitsisi käytännössä siirtymää kohti rinnakkaista maksullista tutkintokoulutusrakennetta ja murentaisi suomalaisen korkeakoulutusjärjestelmän keskeistä periaatetta koulutuksen maksuttomuudesta. JHL katsoo, että uudistus vaarantaisi koulutuksellisen yhdenvertaisuuden ja sosiaalisen liikkuvuuden siirtämällä koulutuksen kustannuksia yksilöille sekä kytkemällä tutkinnon suorittamisen mahdollisuuksia aiempaa vahvemmin maksukykyyn.

JHL pitää ongelmallisena myös sitä, että avoimen korkeakouluopetuksen perinteinen tehtävä jatkuvan oppimisen, osaamisen kehittämisen ja pienempien osaamiskokonaisuuksien tarjoajana muuttuisi olennaisesti. Esitys loisi uuden tutkintoväylän ilman nykyisiä opiskelijavalintaan liittyviä mekanismeja, mikä herättää kysymyksiä opiskelijavalintojen oikeudenmukaisuudesta, ensikertalaiskiintiöistä sekä opiskelijoiden yhdenvertaisesta asemasta.

Esityksen tavoitteet ovat osin ristiriitaisia. Vaikka tavoite nuorten korkeakoulutettujen määrän nostamisesta on kannatettava, esityksen ensisijaisena kohderyhmänä näyttäisivät olevan jo korkeakoulututkinnon suorittaneet ja työssä olevat henkilöt. Näin ollen uudistus ei välttämättä lisäisi korkeakoulutettujen määrää tavoitellulla tavalla.

JHL pitää esityksen vaikutusarvioita puutteellisina. Esityksessä ei arvioida riittävästi vaikutuksia koulutukselliseen tasa-arvoon, opiskelijoiden sosioekonomiseen ja alueelliseen yhdenvertaisuuteen, korkeakoulujen toimintaan eikä maksuttoman tutkintokoulutuksen tulevaisuuteen. Myös opiskelijoilta perittävien maksujen määräytyminen jää hyvin avoimeksi. Ilman valtakunnallisesti

selkeitä periaatteita maksut voivat muodostua korkeiksi ja vaihdella merkittävästi korkeakoulujen välillä.

JHL pitää ongelmallisena sitä, että avoimena korkeakouluopetuksena tutkintoa suorittavat opiskelijat rajattaisiin korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ulkopuolelle. Tämä asettaisi opiskelijat keskenään eriarvoiseen asemaan ja voisi lisätä painetta julkiselle terveydenhuollolle.

JHL paheksuu myös diskurssia, johon viitataan peruteluisia rajoittaa opetuskielet vain suomen- ja ruotsinkielisiin tutkintoihin.

JHL katsoo, että näin merkittävää koulutuspoliittista muutosta ei tule edistää ilman perusteellista yhteiskunnallista keskustelua ja huomattavasti nykyistä kattavampia vaikutusarvioita.

JHL pitää tutkintokoulutuksen saavutettavuutta ja maksuttomuutta tärkeänä osana suomalaista demokratiaa ja yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta. Käsillä oleva lakimuutos veisi Suomea kohti maksullisen koulutuksen lisääntymistä ja maksuttoman korkeakoulutuksen periaatteen heikentymistä tavalla, jota ei voida pitää perusteltuna.

Näkemyksenne esityksen tavoitteista

JHL korostaa maksuttoman koulutuksen merkitystä osaamisen ja sivistyksen perustana. Uudistus olisi perustavanlaatuinen koulutuspoliittinen suunnanmuutos, jolla on laajalti vaikutuksia myös muihin yhteiskunnan rakenteisiin. Tällainen muutos edellyttäisi laajaa yhteiskunnallista keskustelua ja vaikutusarvioiden selvittämistä, eikä näin keskeneräisellä ja vaikutusarvioiltaan puutteellisella esityksellä voida JHL:n mielestä edetä.

On sinänsä kannatettava tavoite nostaa korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrä mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Esityksen ensisijaisena kohderyhmänä näyttäisivät kuitenkin olevan työssä olevat ja jo korkeakoulututkinnon suorittaneet henkilöt. Tältä osin esityksen tavoitteet ovat siten ristiriitaisia, sillä korkeakoulutettujen määrä ei merkittävästi kasva, mikäli maksullinen väylä kohdistuu pääasiassa jo tutkinnon suorittaneiden osaamisen täydentämiseen.

Näkemyksenne avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävän tutkintokoulutuksen järjestämistä koskevista ehdotuksista (1. lakiehdotuksen 7 § ja 8 c § sekä 2. lakiehdotuksen 10 § ja 12 c §). Onko ehdotetussa sääntelyssä muutos- tai täsmennystarpeita?

JHL vastustaa esitettyä avoimen korkeakouluopetuksen tutkinnonanto-oikeutta ja esittää sen perumista. Esitys riskeeraa yhden suomalaisen yhteiskunnan tärkeimmistä kulmakivistä purkamalla korkeakoulutuksen maksuttomuusperiaatteen. Se vaarantaa yhdenvertaisuuden toteutumisen siirtämällä koulutuksen kustannuksia yksilöille luomalla rinnakkaisen väylän, jossa tutkinto-oikeus perustuisi osaamisen sijaan maksukykyyn, mikä vaarantaa vakavasti sosiaalisen liikkuvuuden.

Avoimen korkeakouluopetuksen tarkoituksena on perinteisesti ollut tarjota mahdollisuuksia jatkuvaan oppimiseen, osaamisen kehittämiseen ja yksittäisten opintojen suorittamiseen ilman tutkinto-opiskelijan asemaa. Nyt ehdotettu malli siirtäisi avoimen korkeakouluopetuksen osaksi varsinaista tutkintokoulutusta ja muuttaisi olennaisesti avoimen korkeakouluopetuksen luonnetta.

Esitys merkitsisi siis käytännössä siirtymää kohti rinnakkaista maksullista tutkintokoulutusrakennetta, joka sumentaishi opiskelijavalinnan oikeudenmukaisuutta ja loishi uuden väylän korkeakoulututkinnon suorittamiseen ilman nykyisiä opiskelijavalintaan liittyviä mekanismeja.

On myös epäselvää, mille aloille suuntautuvia avoimen maksullisia tutkintoja esityksellä tavoitellaan luotavan. Esityksen lähtökohtana vaikuttaa olevan oletus siitä, että maksullinen väylä keventäishi kilpailua maksuttomassa tutkintokoulutuksessa, mutta tämän vaikutuksen toteutuminen on epävarmaa. On kuitenkin todennäköistä, että maksullinen väylä ei vähennä hakupaineita, vaan luo rinnakkaisen järjestelmän, joka hyödyttää ensisijaisesti maksukykyisiä hakijoita.

Esityksessä todetaan, ettei avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävä maksullinen tutkintokoulutus saishi heikentää korkeakoulujen muun tutkintokoulutuksen laatua tai laajuutta. JHL pitää kuitenkin riskinä sitä, että käytännössä korkeakoulujen resursseja alkaa siirtyä maksullisen koulutuksen järjestämiseen muun koulutuksen kustannuksella. Samalla maksullisen tutkintokoulutuksen laajeneminen voi pitkällä aikavälillä alkaa ohjata korkeakoulujen toimintaa ja tutkintokoulutuksen painopisteitä.

Miten taattaisiin, että tarvittava määrä maksuttomia tutkinto-oikeuksia säilyy myös jatkossa, sekä maksuttomien tutkintojen laadun ja laajuuden pysyvyys? JHL on huolissaan siitä, että näin merkittävää muutosta valmistellaan ilman laajempaa arviota siitä, miten uudistus vaikuttaa korkeakoulujen toimintaan, opiskelijarakenteeseen ja koulutuksen saavutettavuuteen pitkällä aikavälillä.

JHL pitää ongelmallisena myös sitä, että opiskelijoilta perittävien maksujen määräytyminen jää esityksessä hyvin avoimeksi. Esityksen mukaan korkeakoulujen tulishi periä vähintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset kattava maksu täyskätteellisesti, mutta kustannusten määrittelyä tai maksujen muodostumisen perusteita ei esityksessä tarkenneta. Ilman valtakunnallisesti selkeitä periaatteita maksut voivat muodostua korkeiksi ja vaihdella merkittävästi korkeakoulujen välillä. Opintomaksujen hintatasolla on keskeinen merkitys sen kannalta, kenellä tosiasiallisesti on mahdollisuus osallistua koulutukseen. Maksullinen tutkintokoulutus voi lisätä koulutukseen osallistumisen eroja erityisesti sosioekonomisen aseman perusteella. On tärkeää arvioida uudistuksen vaikutuksia myös koulutukselliseen tasa-arvoon ja opiskelijoiden alueelliseen yhdenvertaisuuteen.

JHL suhtautuu erittäin kriittisesti lakiesityksen kohtiin, jossa maahanmuutto ja maahanmuuttajat nähdään ongelmana. Esitystekstin kyseiset sanavalinnat kytkeytyvät ongelmallisesti rasistiseen julkisen keskustelun diskurssiin, josta hallitus on väittänyt irtisanoutuvansa.

Näkemyksenne opiskelupaikkojen varaamiseen (ensikertalaiskiintiö) liittyvästä ehdotuksesta (1. lakiehdotuksen 36 b § sekä 2. lakiehdotuksen 28 b §)

Esitys merkitsisi käytännössä siirtymää kohti rinnakkaista maksullista tutkintokoulutusrakennetta, joka sumentaishi opiskelijavalinnan oikeudenmukaisuutta ja loishi uuden väylän korkeakoulututkinnon suorittamiseen ilman nykyisiä opiskelijavalintaan liittyviä mekanismeja.

Eri väylissä opiskelevien opiskelijoiden asema näyttäytyy ehdotetussa mallissa epämääräisenä ja vähintäänkin epäyhdenvertaisena. Vaikka avoimena korkeakouluopetuksena suoritettava koulutus johtaisi samaan tutkintoon kuin varsinainen tutkintokoulutus, opiskelijoiden oikeudet ja palvelut poikkeaisivat esityksen mukaan merkittävästi toisistaan. Tämä voi käytännössä johtaa opiskelijoiden jakautumiseen eri asemaan sen perusteella, mitä väylää pitkin tutkinto suoritetaan.

Jää myös epäselväksi, miten maksullisesta tutkintokoulutuksesta siirryttäisiin kesken tutkinnon suorittamista maksuttomaan koulutukseen, ja mitä vaikutuksia sillä olisi kokonaisuuteen.

Näkemyksenne opintotukilakia koskevasta ehdotuksesta (3. lakiehdotus)

Esityksen mukaan avoimena korkeakouluopetuksena tutkintoa suorittavat opiskelijat eivät olisi oikeutettuja opintotukeen. JHL pitää ymmärrettävänä sitä, ettei maksulliseen tutkintokoulutukseen automaattisesti liitettäisi oikeutta opintotukeen.

Näkemyksenne korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia koskevasta ehdotuksesta (4. lakiehdotus)

Esityksen mukaan avoimena korkeakouluopetuksena tutkintoa suorittavat opiskelijat eivät olisi oikeutettuja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon palveluihin. JHL pitää opiskeluterveydenhuollon epäämistä osalta opiskelijoita monella tavalla ongelmallisena. Se asettaisi opiskelijat eriarvoiseen asemaan keskenään terveydenhuollon näkökulmasta, ja on myös ristiriidassa YTHS:n lainmukaisen perustehtävän kanssa terveydenhuollollisen opiskeluyhteistyön toteuttajana.

Opiskelijoiden terveystalveluiden tulisikin muodostaa yhdenvertainen kokonaisuus riippumatta siitä, mitä väylää pitkin tutkintoa suoritetaan. Jos opiskelijoiden palvelut hajautuvat eri järjestelmiin, voi sillä olla kielteisiä vaikutuksia sekä opiskelijoiden hyvinvointiin että julkisen terveydenhuollon kuormitukseen.

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioista vaikutusarviolajeittain. Mitkä ovat omat arvionne esityksen vaikutuksista? Puuttuuko esityksen vaikutusarvioista jotakin? Korkeakouluja pyydetään arvioimaan, miten ja missä laajuudessa esitysluonnoksen mukainen mahdollisuus suorittaa tutkinto avoimessa korkeakouluopetuksessa voitaisiin ottaa käyttöön sekä millä aikataululla. Lisäksi korkeakouluja pyydetään arvioimaan, millaisia vaikutuksia tämän käyttöönoton toteutumisella olisi korkeakoulujen muuhun avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaan.

JHL katsoo, että esityksen vaikutusarviot ovat puutteellisia. JHL on huolissaan siitä, että näin merkittävää muutosta valmistellaan ilman laajempaa arviota siitä, miten uudistus vaikuttaa esimerkiksi korkeakoulujen toimintaan, opiskelijarakenteeseen ja koulutuksen saavutettavuuteen pitkällä aikavälillä.

Vaikutusarvioissa ei myöskään riittävästi tarkastella maksullisen tutkintokoulutuksen vaikutuksia koulutukselliseen tasa-arvoon, sosiaaliseen liikkuvuuteen, opiskelijoiden alueelliseen yhdenvertaisuuteen eikä korkeakoulutuksen maksuttomuuden periaatteeseen.

JHL pitää riskinä sitä, että käytännössä korkeakoulujen resursseja alkaa siirtyä maksullisen koulutuksen järjestämiseen muun koulutuksen kustannuksella. Samalla maksullisen tutkintokoulutuksen laajeneminen voi pitkällä aikavälillä alkaa ohjata korkeakoulujen toimintaa ja tutkintokoulutuksen painopisteitä.

JHL pitää ongelmallisena myös sitä, että opiskelijoilta perittävien maksujen määräytyminen jää esityksessä hyvin avoimeksi. Esityksen mukaan korkeakoulujen tulisi periä vähintään koulutuksen järjestämisestä aiheutuvat kustannukset kattava maksu täyskatteellisesti, mutta kustannusten määrittelyä tai maksujen muodostumisen perusteita ei esityksessä tarkenneta.

Näkemyksenne esityksen voimaantuloaikataulusta (esitysluonnoksen mukaan ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.8.2028)

-

Muut huomiot ja näkökohdat

-

Takolander Hanna
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry